

Заўсёднакам мінскіх арт-пляцовак Івана СЕМІЛЕТАВА прадстаўляць наўрад ці выпадае. Ён выстаўляецца часта, глядач яго любіць. Балазе, ёсць за што. Мастаку ўласцівая свая непаўторная манера... нават не столькі жывапісу, колькі светабачання, якая і робіць ягоныя творы пазнавальнымі нават у кула-месе вялізных “зборнікаў”. І ніхто даўно ўжо не сумняецца: за гэтымі фарбамі ёсць нешта яшчэ. Магічнае і невытлумачальнае.

Аднак выстава “Патаемнае жыццё рэчаў”, якая працуе ў галерэі “Панарама” Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, для гэтага аўтара нечаканая. Трохі вусцішная загадкавасць яго карцінам была ўласцівая і раней, але не ў такой канцэнтрацыі. Тут дэфункцыяналізаваныя прадметы раптоўна набываюць твар, душу — і разам з імі далучаюцца да экзістэнцыйнага трагізму чалавечага лёсу.

Ілья СВІРЫН

— Некалі мы з сябрамі любілі лазаць па розных закінутых заводах і піянерлагерах, — распавядае мастак пра вытокі серыі. — Зламаныя станкі, урослыя ў зямлю механізмы, знявечаныя трансфарматыры нагадвалі мне жывых істотаў. Для дзяцей наогул уласціва пераўтвараць нежывое ў жывое, нівеляваць гэтую мяжу. З таго часу я ўжо трохі падрас, але захапленні засталіся. Магу падоўгу разглядаць нейкія старыя трубы ці паточаныя іржой вентылятары, а калі трапляю ў замшэлы заводскі цэх, адчуваю сябе вельмі камфортна.

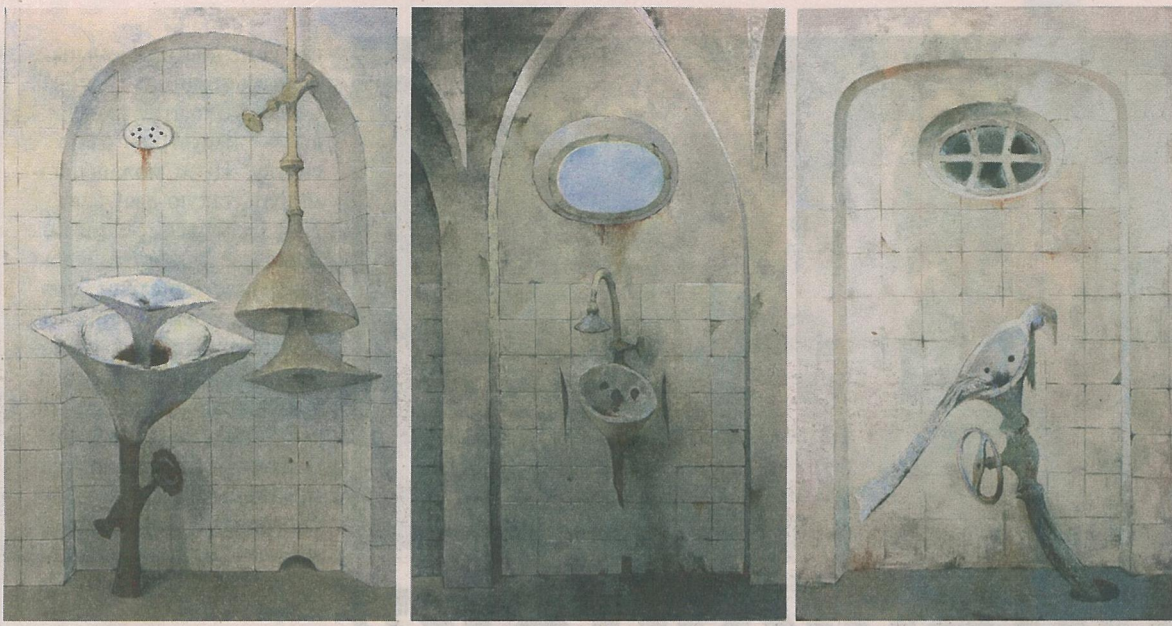
Адпаведна, задума праекта выпявала вельмі даўно. Доўга не ведаў, як яе рэалізаваць — пагатоў, іншых справаў хапала. І толькі ў 2002 годзе з’явіліся першыя малюнкi — на аркушах звычайнага сшытку. Іх назапасілася ўжо даволі шмат, але... тут у маім жыцці наступіў цяжкі перыяд, і я свае працы спаліў.

— Няўжо потым не даводзілася шкадаваць?

— Даводзілася. Я зразумеў, што тыя малюнкi ў маіх асабістых крызісах зусім не вінаватыя. І, на шчасце, здолеў знайсці дыск з іх сканамі. Даўно ўжо забыў пра яго існаванне, а тут раптам... ён за канапу заваліўся, таму і ацалеў. Адштурхнуўшыся ад тых малюнкаў, пачаў ствараць жывапісныя палотны пра пакуты механізмаў. Так цягам вось ужо амаль двух дзесяцігоддзяў пакрысе і з’яўлялася гэтая серыя. Я дасюль лічу яе яшчэ не скончанай.

— У “пакутах механізмаў” бадай найбольш уражвае менавіта гэтае трохі шызоіднае ігнараванне мяжы паміж жывым і нежывым. Адкуль у цябе хваравітае памкненне персаналізаваць “адкіды цывілізацыі”?

— Не ведаю. Ад бачання. Ад інтуіцыі. Працуючы ў майстэрні, я заўсёды імкнуўся прыдумляць разнастайных персанажаў, нейкіх фантастычных істотаў. Мне ў гэтым плане вельмі Босх пад-

“Патаемнае жыццё прадметаў”. Трыпціх.

Пакуты механізмаў і нейтаймоўны ківач

абяццэ. Нежывое, якое імкнецца да жыцця, і жывое, якое становіцца мёртвым... І абое яны адчуваюць ад гэтага страх ці разгубленасць.

А на гэтай выставе пра кожны твор можна распавядаць асобна. Большасць з іх маюць свае прататыпы ў рэчаіснасці, у маім жыццёвым досведзе. Вось напайпамерная лампа, якая вісела ў пераходзе на станцыі “Фрунзенская” — я убачыў у ёй нечы твар. А вось абсалютна рэальны дамафон — я ўгледзеў у ім вочы і рот. Вось парэшткі станкоў, падобныя да жывых істотаў. Вось пашчэрбленая плітка з іржавымі разводамі, якія нагадваюць кроў, і адтуль прарастаюць вычварныя штучныя кветкі... Такую белую кафлю можна часта сустрэць у закінутых будынках. Людзі нашага пакалення “наеліся” ёй удосталь: яна была ў дзіцячых садках, басейнах — паўсюль. А вось на гэтай карціне я вырашыў спалучыць храм з заводам, тую плітку — з гатычнымі ружамі ды стрэльчатымі аркамі. Пагадзіся, нешта ў закінутых цэхах ёсць узнёслае...

— Уласна чалавечая выява на выставе толькі адна — і гэта твой аўтапартрэт...

— Гэта партрэт чалавека, які пераўтвараецца ў нешта механічнае. Я і сапраўды меў падобныя адчуванні ў тых гады. Тады я вучыўся ў Акадэміі мастацтваў, і досвед сацыялізацыі перажываўся мной даволі хваравіта: здавалася, нібы я пераўтвараюся ў машыну. І адчуваў ад гэтага страх. Праўда, потым ён прайшоў.

— Наколькі важная акадэмічная адукацыя для мастака, які працуе зусім не ў класічнай манеры?

— Магу казаць толькі пра сябе. Калі б у мяне не было акадэмічных штудый — малюнка, аголенай натуры і ўсяго астатняга звычайнага набору — не было б і цяперашняй выставы. Проста не хапіла б тэхнікі. І невыпадкова, што я прыдумаў гэтую серыю яшчэ ў 2002-м, а ўвасобіць змог толькі праз гады. Мне трэба было шмат чаму навучыцца — каб стварыць належны кампазіцыйны лад, трапна абраць колеравыя

адценні, вызначыць акцэнтны... Таму магу сказаць, што Акадэмія мастацтваў мне дапамагла. А калі хтосьці лічыць яе бескарыснай — яго справа, у палеміку не палезу. Як па мне, веды і навыкі патрэбныя для таго, каб іх прымяняць у самастойнай працы — або хаця б разумець, ад чаго адмаўляешся.

— Ты прадстаўнік адной са шматлікіх у нас мастацкіх дынастыяў. Гэта перавага або..?

— Канешне, мне ў гэтым плане пашанцавала: у майстэрні я ўжо трэці, месца нагрэае. Дзядуля Аляксандр Семілетаў быў рэалістам, але працаваў ён вельмі аэсансавана — не проста “намалюю-ка я зараз злёнкую траву ды блакітнае неба”. Яго цікавіла філасофія, ён ставіў перад сабой складаныя колеравыя і кампазіцыйныя задачы. Прыкладам, пішучы карціну на ваенную тэму, дзе чырвонаармейцы бягуць у атаку, вырашыў цалкам пабудавать яе на ценях. Бацька Барыс рушыў далей, ён адкрыты для эксперыменту. Вельмі любіць японскія хайку — узор лаканічнасці. І ў яго працах таксама прасочваецца цяга да знакаў і аб’ектывнасці. Дзядулю я амаль не заспеў, а вось бацька — мой сапраўдны настаўнік, які многаму мяне навучыў.

— Не ўзнікала канфлікту пакаленняў?

— Не, хаця погляды ў нас часам не супадаюць. Прыкладам, ад серыі з механізмамі бацька мяне адгаворваў: маўляў, не варта табе лезці ў той свет, бо можаш з глуду з’ехаць... Спрачаліся на гэты конт доўга. Ды і не толькі на гэты: мы ж усё адно творцы розныя. Што, вядома, добра.

— А ці адчуў ты розніцу паміж той мастакоўскай генерацыяй, што фармавалася яшчэ ў савецкі час, і сваёй — лічы, першай у незалежнай Беларусі? Пэўна, вас розніць хаця б культурны бэкграўнд, магчымасць доступу да інфармацыі ў стадыі фармавання асобы...

— Так, я гадаваўся ўжо ў той час, калі абмежаванні былі знятыя. У 90-ыя “культурны дэфіцыт” яшчэ таксама меў месца, але ўжо, канешне, не настолькі,

Фота з уласнага архіва Івана Семілетава

Іван Семілетаў.

як у савецкія часы. Мне пра іх бацька шмат распавядаў. Прыкладам, пра тое, як ён неяк прыехаў у Маскву і ўпершыню ўбачыў творы Філонава. Кажы, ледзь не грывнуўся на падлогу ад той магуты, якую яны выпраменьвалі! А цяпер нават цяжка сказаць, што гэтак моцна можа ўразаць.

Але і ў часы жалезнай заслоны ахвотныя ўсё адно знаходзілі ў ёй шчылінкі. Пераздымалі на фотастужку рэпрадукцыі Пікаса... Калі я быў яшчэ малы, бацька аднекуль здабыў кружэлку Pink Floyd — альбом Animals. Там сабакі брэшучы, гукі заводаў... А на вокладцы — дым з труб электрастанцыі, і надзіманая свіння сярод іх боўтаецца. Не перадаць словамі, як яно ўсё на мяне паўплывала! Што адчуваецца, дарэчы, і па гэтай выставе.

— Аднак агулам культурная ізаляцыя ўсё ж давалася ў знакі...

— Так, але ідэйны аб’ект быў і за савецкім часам. Летас я патрапіў у Турцыю на выставу аднаго нямецкага мастака. Адзначыў, што ён падобны сваімі прыёмамі, пабудовай кампазіцыі на беларускую графічную школу. Вельмі шмат агульнага! Як гэта магло стацца? І выявілася, што ў ГДР некалі ездзілі нашы хлопцы,

ладзілі супольныя з немцамі выставы... Хто на каго паўплываў, цяжка сказаць. Мастацтва — яно як вецер.

— Ёсць такая зашмальцаваная фраза: мастак адлюстроўвае свой час. І сапраўды, калі мы глядзім на жывапіс 50-х гадоў, дык адразу пазнаем тую эпоху. А наколькі цяпер магчыма адлюстроўваць час — калі ён куды больш размаіты і складаны?

— Давай пра гэта пагаворым гадоў прынамсі праз 50. Нешта мне падказвае, нібы наступныя пакаленні пачнуць пазнаваць у тых творах, якія з’яўляюцца сёння, нашы з табой эпоху і класіфікаваць іх як творы менавіта гэтага перыяду. Але пакуль мы знаходзімся ўнутры свайго ча-

цукерак вобмаль, кожная становіцца святлам. А калі іх валам, дык і руку лянуешся працягнуць. Такія дзівосы чалавечай псіхікі.

Да ўсяго, столькі фактараў цяпер адцягваюць увагу — тыя ж дэвайсы... Я сам раней чытаў куды болей, прычым не “Фэйсбук”, а Сартра і Шапенгаўэра. Не так даўно ў мяне зламаўся тэлефон — і толькі дзякуючы гэтаму асіліў тоўстую кніжку... Чалавек — слабае стварэнне, што ні кажы. Таму дачцэ смартфон стараюся не даваць. Хай малое гуашу.

— А як удаецца мастаку пераадольваць гэты новы выклік — перанасычэнне і, адпаведна, абьякаваць?

— Мастак — ён як губка: усё ўпітвае, ператраўлівае, і нешта з гэтага ды атрымліваецца. У савецкія часы было шмат забаронаў. Мне распавядалі гісторыі, што калі студэнт выкарыстоўваў адкрыты жоўты, яму маглі паставіць двойку за дыплом. Маўляў, той колер — буржуйскі! Але ж ніякія абмежаванні мастакоў не спынялі — вядома, калі ты меў, што сказаць.

Нават часта бывае зваротны эффект: чым горай справы, тым лепей творчасць. Па сабе заўважаю: калі ўсё ціп-топ, дык сядзіш на канапе і нічога не прэ. А калі цяжкая паравіна, тады і кідаешся да халсіцы з нейкім мункаўскім крыкам.

— І тут самы час задаць пытанне пра матывацыю. Што прымусіла цябе патраціць столькі душэўных намаганняў і часу на гэтыя творы?

— Неяк прыйшоў да мяне ў майстэрню чалавек і кажа: тыя рукамынікі з вачыма ўсё адно ніхто не купіць, нашто табе яны? Людзі сёння занятыя сабой і сваімі праблемамі... У цябе ж ёсць карціны больш дэкаратыўныя, яны і попытам добрым карыстаюцца. Лепей бы на іх час траціў. Што тут сказаць — спакуса і сапраўды моцная. І тваё ўнутранае жаданне самавыявіцца павінна быць мацнейшым, чым здаровы прагматычны разлік. Мастак сёння часцяком стаіць перад такім выбарам.

— Думаецца, калі б арт-рынак у нас быў чымсьці большым, ніж салон з творамі пад інтэр’ер, выбар у цябе стаў бы лягчэйшым...

— Ды хто яго ведае? Адзін за межы куратар мне распавядаў, што недзе на Захадзе ёсць вялізнае сховішча твораў розных мастакоў, якія ўтрымліваюцца з дбайным захаваннем усіх рэжымаў. А зверху — цэлы паверх розных дзялкоў, на маніторах якіх увесь час мяняюцца лічбы. Тыя творы несупынна прадаюцца, купляюцца і перапрадаюцца. І пры гэтым іх жыццём наогул ніхто не бачыць! Бо навошта — дастаткова ж фота. Арт-рынак разрастаецца ў нейкую маразматычную сістэму, дзе грошы вырашаюць усё. Таму нават не ведаю, што тут лепей.

— Можа, пэўны баланс?

— Баюся, чалавек не здатны яго трымаць. Цябе вечна перакошвае, хіліць то туды, то сюды — як маятнік, то-бок ківач. Але менавіта ў гэтым спарадычным руху і тоіцца энергія, якая падсілкоўвае творчасць. Той штыль, калі ківач стаіць роўна — вось найгоршая сітуацыя.